

E-KNJIGE IN COBISS

Tanja Turšek

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
tanja.tursek@izum.si

Izvleček

Prispevek predstavlja vključevanje nabave in izposoje e-knjig v sistem COBISS. To je vodilo do razvoja novega programskega segmenta COBISS3/Elektronski viri. Segment je namenjen vodenju postopkov nabave elektronskega gradiva in povezovanju s portali za izposajo e-knjig. Prikazana je struktura razredov v segmentu. Opisano je delovanje povezave med portalom za izposajo e-knjig in sistemom COBISS. Predstavljeni sta tudi dopolnitev COBISS/OPAC-a s podatki o dostopnosti e-knjig v knjižnicah in dopolnitev Moje knjižnice s seznamom izposojenih e-knjig.

Ključne besede

e-knjige, e-viri, izposoja e-knjig, licence, COBISS, Biblos, COBISS3/Elektronski viri, COBISS/OPAC, Moja knjižnica

Abstract

Integration of e-book acquisition and lending into the COBISS system is presented, leading to the development of a new software module: COBISS3/Electronic Resources. The module enables acquisition procedures of electronic material and linking to e-lending portals. The class structure in the software module is presented. It is described how the link between the e-book lending portal and the COBISS system works. Also presented are COBISS/OPAC updated with the data on e-book availability in libraries and My library updated with the list of e-books placed on loan.

Keywords

e-books, e-resources, e-book lending, licences, COBISS, Biblos, COBISS3/Electronic Resources, COBISS/OPAC, My library

UVOD

E-knjige ter e-serijske publikacije in baze podatkov uvrščamo med e-vire. Pri nabavi e-knjige gre običajno za nakup dostopa, tj. licence, pod določenimi pogoji: dostop velja za določen čas, dostopno je določeno število licenc, zakupljeno je določeno število izposoj ipd. Lahko pa knjižnica z nakupom e-knjige postane tudi lastnik vsebine. E-knjige, pri katerih ponudnik omogoča izposajo, si člani knjižnice najprej izposodijo, nato pa si jih lahko naložijo na mobilne naprave. Izposoja e-knjig poteka po bolj ali manj podobnih načelih kot izposoja tiskanih knjig.

E-KNJIGA, IZPOSOJA E-KNJIG IN PORTALI ZA IZPOSOJO E-KNJIG

Čeprav je e-knjiga v bistvu digitalna datoteka, založniki in ponudniki e-knjig le težka zapustijo dobro poznan

svet klasičnih, tiskanih knjig. Tako poteka izposoja e-knjige še vedno po podobnih načelih, kot veljajo pri izposoji tiskane knjige. Eno e-knjigo ima lahko v nekem trenutku izposojeno le en uporabnik. Izposoja je časovno omejena. Po poteku izposoje se e-knjiga "vrne" v knjižnico in je ponovno na voljo za izposajo. Uporabnik si lahko e-knjigo izposodi od kjer koli in kadar koli. V tem času mu je e-knjiga na voljo za prenos na poljubno končno napravo ali več naprav. Da bi se pri uporabi e-knjig preprečile zlorabe, so e-knjige zaščitene z DRM-zaščito (Digital Rights Management). Na področju izposoje e-knjig lahko v prihodnje pričakujemo še veliko sprememb, saj ponudniki e-knjig iščejo in preizkušajo nove poslovne modele.

E-knjige, ki si jih je možno izposojati, so dostopne na portalih za izposajo e-knjig. Portali knjižnicam omogočajo nakup e-knjig, pri čemer knjižnica ne kupi fizične oblike gradiva, ampak dostop do gradiva, uporabnikom pa omogočajo

Članek je nastal na osnovi predstavitve z istoimenskim naslovom na konferenci COBISS 2014. Maribor, 19.–20. november 2014.

iskanje in izposajo e-knjig ter prenos izposojenih e-knjig na bralnike oz. naprave, ki omogočajo branje e-knjig.

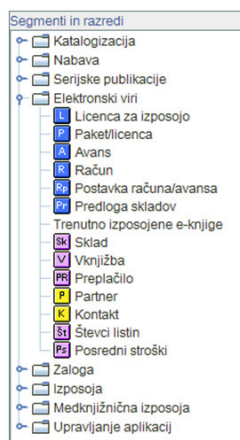
Beletrina je prvi slovenski založnik, ki je razumel knjižni- ce in njihovo osnovno poslanstvo; to je izposoja gradiva članom knjižnice, vključno z izposajo e-knjig. Razvili so prvi slovenski portal za izposajo e-knjig Biblos (Beletri- na, 2013–2015). Pri razvoju so sodelovale splošne knjiž- nice, priključil pa se je tudi Institut informacijskih zna- nosti (IZUM), saj si v IZUM-u prizadevamo, da bi upo- rabnikom omogočili iskanje e-knjig v COBISS/OPAC-u na enak način, kot sicer iščejo druge vrste gradiva. Knjiž- nicam pa želimo omogočiti, da predstavijo svojo celotno ponudbo gradiva na enem mestu in da vodijo nabavne postopke za e-knjige na enak način kot za drugo gradivo. Vključitev izposoje e-knjig v sistem COBISS omogoča vodenje statistike izposoj na nacionalnem nivoju (najbolj brano gradivo). Statistiko izposoj pa bi lahko upoštevali tudi pri izračunu knjižničnega nadomestila.

SEGMENT COBISS3/ELEKTRONSKI VIRI

Vključevanje nabave in izposoje e-knjig v sistem COBISS je vodilo do razvoja novega programskega segmenta COBISS3/Elektronski viri. Segment knjižnicam omogoča vodenje licenc za izposajo e-knjig in licenc za druge e-vi- re, bodisi za pakete bodisi za samostojne e-vire, vodenje plačil teh virov in povezovanje s tistimi portali za izposo- jo e-knjig, ki so povezljivi s sistemom COBISS.

Segment smo razvijali v letih 2013 in 2014. Pri razvoju je sodelovala delovna skupina knjižnic. V tej delovni skupi- ni so bile naslednje knjižnice: Mestna knjižnica Ljublja- na, Mariborska knjižnica, Osrednja knjižnica Celje, Na- rodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana, Univerzitetna knjižnica Maribor in Knjižnica IZUM. Dne 16. 6. 2014 smo rešitve namestili v živo okolje.

Razredi v segmentu COBISS3/Elektronski viri

Slika 1: Razredi v segmentu COBISS3/Elektronski viri
(Vir: IZUM, 2015)

Zaslonska slika (slika 1) prikazuje strukturo razredov v segmentu COBISS3/Elektronski viri. Ob nakupu e-knjige oz. licence za izposajo e-knjige na portalu za izposajo e-knjig se podatki preko spletnega servisa prenesejo v razred **Licenca za izposajo**. Teh podatkov ne moremo spreminjati, lahko jih le pregledujemo. Podatke o preostalih licencah za samostojne e-vire in o paketih, do katerih knjižnica omo- goča dostop svojim članom, vpisujemo v razredu **Paket/ licenca**. Za vodenje podatkov o plačilih računov za pakete in licence so namenjeni razredi **Avans**, **Račun** in **Postav- ka računa/avansa**. Pri plačevanju nam vnos podatkov o skladih olajšajo predloge skladov in odstotkov financiranja, ki jih pripravljamo v razredu **Predloga skladov**. V razredu **Trenutno izposojene e-knjige** so prikazani podatki o e- knjigah, ki so v določenem trenutku izposojene pri konč- nih uporabnikih. Ko bomo te podatke vključili v evidenco izposojenega gradiva v segmentih COBISS3/Izposoja in COBISS2/Izposoja, bomo razred umaknili (zato razred nima ikone). Pri nabavi e-virov sodelujemo s partnerji in njihovimi kontakti, podatki so vpisani v razredih **Par- tner** in **Kontakt**. Števca za avans in račun nastavimo v razredu **Števci listin**. Posredne stroške nabave, kot je npr. provizija, vodimo v razredu **Posredni stroški**.

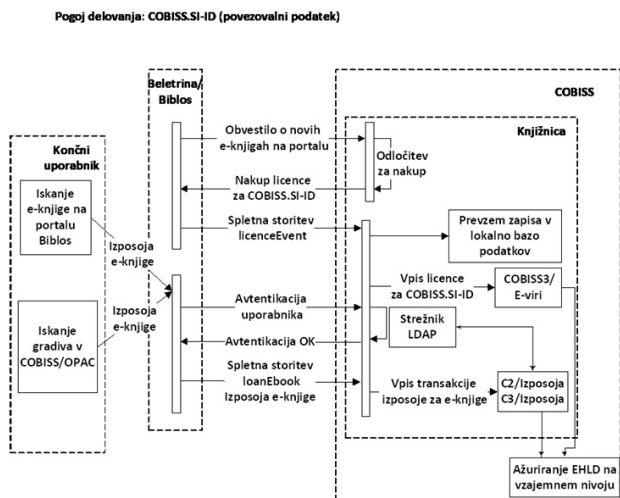
VMESNIKI ZA POVEZAVO SISTEMA COBISS S PORTALI ZA IZPOSOJO E-KNJIG

Za povezavo s portali za izposajo e-knjig koristimo nasle- dnje spletne storitve:

1. Strežnik LDAP (Lightweight Directory Access Protocol) Omogoča avtentikacijo in avtorizacijo člana knjižnice pri prijavi na portal Biblos.
2. Prenos podatkov o nabavi licence Ko knjižnica nabavi licenco na portalu Biblos, se po- datki o nabavljeni licenci prenesejo v sistem COBISS.
3. Pregled nabavljenih licenc Omogoča vpogled v vse nabavljene licence.
4. Prenos podatkov o izposoji Ko si član knjižnice izposodi e-knjigo na portalu Bi- blos, se podatki o izposoji prenesejo v sistem COBISS.
5. Prenos računa Omogoča prenos računa v sistem COBISS. Storitve je v fazi razvoja.

Spletne storitve so razvite tako, da so uporabne tudi pri morebitnem povezovanju z drugimi podobnimi portali.

Na sliki 2 je prikazan celoten potek medsebojne komu- nikacije med sistemom COBISS in portalom Biblos pri nakupu licence in pri izposoji e-knjige.

Slika 2: Potek nakupa licence in potek izposoje e-knjige (Vir: arhiv IZUM, 2014)

Knjižnica se odloči za nakup določene e-knjige na osnovi obvestila Beletrine o novih e-knjigah ali na osnovi iskanja e-knjig na portalu. Transakcija nakupa licence za izposajo e-knjige se prenese v sistem COBISS. Če za e-knjigo še ne obstaja bibliografski zapis v lokalni bazi podatkov, se avtomatsko prevzame iz vzajemne baze podatkov COBISS3/Elektronski viri. Zabeleži se tudi v podatkovno strukturo na vzajemnem nivoju (EHLA), kjer so zbrani podatki o stanju licenc in stanju izposoj e-knjig za vse knjižnice.

Končni uporabnik lahko e-knjigo poišče in si jo izposodi na portalu Biblos ali pa e-knjigo poišče v COBISS/OPAC-u, ki uporabnika tudi napoti na postopek izposoje e-knjige na portalu Biblos. Pri izposoji se mora uporabnik najprej prijaviti na portal. Prijavi se z istim uporabniškim imenom in geslom kot v Moji knjižnici, avtentikacija se opravi v sistemu COBISS preko strežnika LDAP. Po uspešni izposoji se transakcija izposoje prenese v sistem COBISS, zabeleži se v segmentu COBISS2/Izposoja ali COBISS3/Izposoja ter v podatkovni strukturi EHLA.

Pretok podatkov s portala Biblos v sistem COBISS

V tabeli 1 prikazujemo podatke o številu licenc in izposoj, ki so bile v obdobju od 1. 1. 2014 do 9. 11. 2014 prenesene s portala Biblos v sistem COBISS. V tem obdobju je imelo podpisane pogodbe o sodelovanju z Beletrino 52 knjižnic, in sicer:

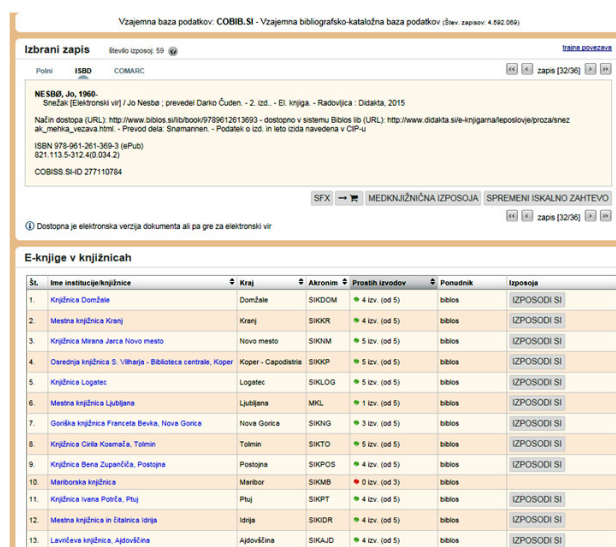
- Nacionalna knjižnica,
- 46 splošnih knjižnic,
- 2 visokošolski knjižnici in
- 3 šolske knjižnice.

Štev. naslovov e-knjig	Štev. licenc – osnovni paket	Štev. licenc – zakup izposoj	Skupaj licenc	Štev. izposoj – osnovni paket	Štev. izposoj – zakup izposoj	Skupaj izposoj
886	9.880	3.894	13.774	1.756	7.393	9.149

Tabela 1: Pretok podatkov. Vir: IZUM (2014)

PRIKAZ DOSTOPNOSTI E-KNJIG – COBISS/OPAC

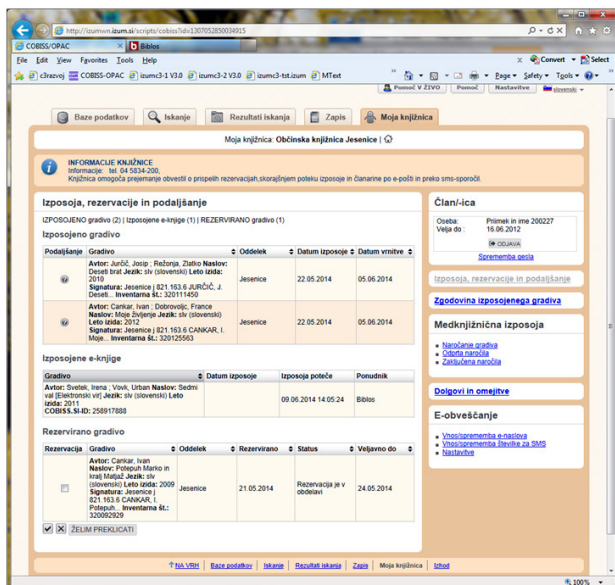
Podatki o stanju licenc in o stanju izposoj e-knjig v podatkovni strukturi EHLA so osnova za prikaz podatkov o dostopnosti e-knjig v knjižnicah v COBISS/OPAC-u. Ko v COBISS/OPAC-u poiščemo e-knjigo (pri iskanju imamo možnost omejiti izbor zapisov za e-knjige), se nad zapisom izpiše podatek o številu doslej izvedenih izposoj te e-knjige. V vzajemni bazi podatkov se pod zapisom izpiše seznam knjižnic, v katerih si lahko izbrano e-knjigo izposodimo. Za vsako knjižnico je prikazano, koliko izvodov ima knjižnica na voljo za izposajo in koliko od teh je prostih ter kdo je ponudnik e-knjige. Gumb **IZPOSODI SI** nas napoti na izposajo e-knjige na portalu. V lokalnem katalogu knjižnice vidimo podatke o dostopnosti e-knjige v izbrani knjižnici (slika 3).

Slika 3: Zapis za e-knjigo v vzajemni bazi podatkov COBISS.SI (Vir: COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije, vzajemna baza podatkov COBISS.SI, 2015)

E-KNJIGE V MOJI KNJIŽNICI

V Moji knjižnici lahko uporabniki vidijo seznam trenutno izposojenih e-knjig in zgodovino dosledanjih izposoj e-knjig (slika 4).

Slika 4: Prikaz seznama izposojenih e-knjig v Moji knjižnici
(Vir: COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije,
Moja knjižnica, 2015)

ZAKLJUČEK

V letu 2014 smo s sodelovanjem knjižnic in Beletrine vključili možnost nabave in izposoje e-knjig v sistem COBISS; to je vodilo do razvoja novega segmenta COBISS3/Elektronski viri. Uspeli smo povezati portal za izposajo e-knjig Biblos in sistem COBISS. S tem smo knjižnicam omogočili, da predstavijo svojo celotno ponudbo gradiva na enem mestu in da vodijo nabavne postopke za e-knjige in druge e-vire na enak način kot za drugo gradivo. Končnim uporabnikom pa smo omogočili, da iščejo e-knjige v COBISS/OPAC-u tako, kot sicer iščejo druge vrste gradiva, in da lahko v Moji knjižnici preverijo seznam trenutno izposojenih e-knjig pa tudi zgodovino dosedanjih izposoj e-knjig.

Reference

Beletrina, 2013. *BIBLOS*. [online] Dostopno na: <http://www.biblos.si/lib/> [27. 3. 2015].

COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije: vzajemna baza podatkov COBISS.SI, 2015. [online] Dostopno na: <http://cobiss5.izum.si/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=277110784&fmt=11&lang=si> [7. 4. 2015].

COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije: Moja knjižnica, 2015. [online] Dostopno na: <http://www.cobiss.si/scripts/cobiss?command=mylib> [7. 4. 2015].